

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**ИНСТИТУТ ЗА СТОЧАРСТВО
БЕОГРАД-ЗЕМУН**

**ДОПУНА ГЛАВНОГ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА
У ОВЧАРСТВУ**

ПЛЕМЕНИТЕ РАСЕ

БЕОГРАД, 2023.

ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ И СПРОВОЂЕЊЕ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА

Правни основ за доношење Главног одгајивачког програма дат је Законом о сточарству („Службени гласник РС”, број 41/2009, 93/2012 и 14/2016) и подзаконским актима (Правилницима) који произилазе из овог Закона (у даљем тексту Закон):

- Правилник о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС”, број 67/2009);
- Правилник о условима за увођење у приплод које морају да испуњавају приплодне домаће животиње и квалитетне приплодне домаће животиње („Службени гласник РС”, број 94/2009-9);
- Правилник о условима за испуњавање пуног и непотпуног порекла квалитетних приплодних домаћих животиња, условима за упис домаћих животиња у матичну евиденцију, односно регистар, као и о садржини и начину вођења матичне евиденције, односно регистра („Службени гласник РС”, бр. 94/2009-10);
- Правилник о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима („Службени гласник РС”, бр. 103/2009; 104/2018);
- Правилник о изменама Правилника о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима („Службени гласник РС”, бр.4/2019)
- Правилник о условима које мора да испуњава овлашћени обележивач, као и програму стручног оспособљавања одгајивача за обележавање домаћих животиња („Службени гласник РС”, бр. 44/2014);
- Правилник о условима за признавање нових раса, линија и хибрида домаћих животиња („Службени гласник РС”, бр. 16/2011);
- Правилник о начину вођења евиденције и садржини потврде о вештачком осемењавању, односно природном парењу („Службени гласник РС”, бр. 30/2014);
- Правилник о условима у погледу простора, опреме и стручног кадра за обављање вештачког осемењавања, садржини и вођењу регистра извођача вештачког осемењавања, као и програму стручног оспособљавања одгајивача за обављање вештачког осемењавања („Службени гласник РС”, бр. 36/2014);
- Правилник о квалитету хране („Службени гласник РС“, бр. 4/2014, 113/2012, 27/2014, 25/2015, 39/2016 и 54/2017).
- Правилник о контроли производних способности и процени приплодне вредности домаћих животиња („Службени гласник РС“, број 72/23).

Спровођење одгајивачког програма је, осим са Законом о сточарству, усаглашено и са следећим законима:

- Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр.10/2013, 142/2014, 103/2015 и 101/2016);

- Закон о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/2005, 30/2010 и 93/2012);
- Закон о добробити животиња ("Службени гласник РС" број 41/2009);
- Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/2009, 10/2013,101/2016);

Процена приплодне вредности

Процена приплодне вредности оваца се врши помоћу мешовитих статистичких модела (BLUP модел оца и BLUP модел индивидуе) на основу прикупљених података и информација о квалитетним приплодним грлима које достављају основне и регионалне одгајивачке организације главној одгајивачкој организацији у складу са Правилником о контроли производних способности и процени приплодне вредности домаћих животиња („Службени гласник РС”, број 72/23).

Модел подразумева укључивање случајних, фиксних и регресијских фактора, а општи модел гласи:

$$Y_{ijk} = \mu + F_i + A_j + e_{ijk}, \text{ где је:}$$

Y_{ijk} – фенотипска вредност посматраних особина

μ - општа средња вредност

F_i – сет фиксних утицаја

A_j – случајни утицај/утицаји

e_{ijk} – остали неконтролисани утицаји (случајна грешка)

Коришћењем наведеног модела врши се процена приплодне вредности животиња, на коју немају утицај главни ефекти из животне средине и структура прикупљених података, што је у складу са наведеним Правилником.

Оцењивање и класирање грла

Оцењивање и класирање женских грла

Оцењивање и класирање оваца код којих се спроводи редовна контрола производних својстава, се врши најмање два пута у току живота, и то први пут у узрасту од 8 до 12 месеци, а други пут са навршене 3 године. Подмладак се одабира и класира на одлучењу или касније уколико потиче из другог запата. Оцењивање и разврставање оваца у класе врши се на основу порекла грла, оцене типа, телесне масе, плодности, а у зависности од смера производње, и од количине вуне и/или количине млека.

За порекло се додељују оцене од 1 до 3 на основу следеће градације:

- 1 – позната само једна генерација предака;
- 2 – познате две генерације предака;
- 3 – познате три генерације предака.

Оцена типа у интервалној вредности од 1 до 5 се одређује на основу следеће градације:

- 1 – јасно видљиве екстеријерне мане и/или деформитети;
- 2 – недовољно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета;
- 3 – јасно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета; недовољно изражен производни тип;
- 4 – јасно изражене спољашње расне карактеристике; складна грађа тела без мана/деформитета; јасно изражен производни тип; грла у просеку стада;
- 5 – јасно изражене спољашње расне карактеристике; складна грађа тела без мана/деформитета; јасно изражен производни тип; грла изнад просека стада.

Разврставање оваца у класе врши се према минималним условима датим у табелама 14 и 14а. На основу производних резултата, овце се најпре оцењују индекс поенима према минималним условима датим у табели 14. На основу резултата добијених оцењивањем, овце се разврставају у класе: E, Ia, I, II, или III.

Табела 14. Оцењивање и разерставање оваца у класе

Особина	Индекс поени			
	40	30	20	10
Расе оваца комбинованог смера производње месо-млеко-вуна				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	130	125	120	110
Телесна маса (kg)	80	75	70	60
Настриг вуне (kg)	4,0	3,0	2,5	2,0
Млечност у лактацији од 180 дана (kg)	120	100	80	70
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње месо-вуна				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	140	135	130	115
Телесна маса (kg)	80	70	65	60
Настриг вуне (kg)	4,0	3,5	3,0	2,5
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње - месо				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	170	160	150	140
Телесна маса (kg)	100	90	80	70
Настриг вуне (kg)	4,5	4,0	3,5	3,0
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње - млеко				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност,%	200	170	150	130
Телесна маса, (kg)	85	80	70	60
Млечност,(kg)	300	250	200	150
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца изражене плодности				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност,%	200	160	140	120
Телесна маса, (kg)	70	65	60	50
Порекло	3	2	2	1

На основу збира индексних поена за све особине код сваког појединачног грла, овце се разврставају у класе: Е, Ia, I, II, III. Разврставање оваца у класе врши се према условима датим у табели 14а.

Табела 14а. Разврставање оваца у класе према смеру производње

Расе оваца комбинованог смера производње месо-млеко-вуна	
Класа	Индекс поени
Ia	≥ 200
I	151-199
II	91-150
III	≤ 90
Расе оваца смера производње месо-вуна	
Класа	Индекс поени
Ia	≥ 170
I	151-169
II	91-150
III	≤ 90
Расе оваца смера производње - млеко	
Класа	Индекс поени
Ia	≥ 170
I	151-169
II	91-150
III	≤ 90
Расе оваца изражене плодности	
Класа	Индекс поени
Ia	≥ 140
I	120-139
II	90-119
III	≤ 89

Овце се могу разврстати у Ia класу ако су старије од 4 године и имају минимално три јагњења. Овце се разврставају у Е класу ако високо надмашују нормативе за Ia класу и имају оцену порекла 3 (односно три генерације познатих предака). Овце за производњу млека се не могу разврстати у Е класу ако немају податке и о параметрима млечности. Вредности параметара млечности морају бити изнад просека дотичне популације.

Разврставање у класе младих грла оваца која још увек немају производњу, код прве оцене у узрасту од 8 до 12 месеци, врши се према следећој табели:

Табела 146. Разврставање младих оваца у класе према смеру производње

Расе оваца комбинованог смера производње месо-млеко-вуна	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе оваца смера производње месо-вуна	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе оваца смера производње - млеко	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе оваца изражене плодности	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30

Приплодни подмладак се разврстава у I, II и III класу, на основу порекла и оцене типа:

III класа - јасно видљиве екстеријерне мане и/или деформитети и/или недовољно изражене спољашње расне карактеристике без обзира на порекло

II класа - јасно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета, најмање две познате генерације у пореклу

I класа - јасно изражене спољашње расне карактеристике; складна грађа тела без мана/деформитета; грла изнад просека стада, најмање две познате генерације у пореклу.

Оцењивање и класирање мушких грла

Оцењивање и класирање овнова код којих се спроводи редовна контрола производних својстава, се врши најмање два пута у току живота, и то први пут у узрасту од 8 до 12 месеци, а други пут са навршене 3 године. Подмладак се одабира и класира на одлучењу или касније уколико потиче из другог запата. Овнови за приплод се разврставају према пореклу, оцени типа, телесној маси и плодности.

За порекло се додељују оцене од 1 до 3 на основу следеће градације:

- 1 – позната само једна генерација предака;
- 2 – познате две генерације предака;
- 3 – познате три генерације предака.

За оцену типа користи се следећа градација:

- 1 – јасно видљиве екстеријерне мане и/или деформитета;
- 2 – недовољно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета;
- 3 – јасно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета; недовољно изражене примарне и/или секундарне полне карактеристике;
- 4 – јасно изражене спољашње расне карактеристике; складна грађа тела без мана/деформитета; јасно изражене примарне и секундарне полне карактеристике; грла у просеку популације;
- 5 – јасно изражене спољашње расне карактеристике, складна грађа тела без мана/деформитета; јасно изражене примарне и секундарне полне карактеристике; грла изнад просека популације.

Разврставање овнова у класе врши се према минималним условима датим у табелама 15 и 15а. На основу резултата производње, овнови се најпре оцењују индекс поенима према минималним условима датим у табели 15.

Табела 15. Оцењивање и разврставање овнова у класе

Особина	Индекс поени			
	40	30	20	10
Расе оваца комбинованог смера производње месо-млеко-вуна				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	130	125	120	110
Телесна маса, kg	90	85	80	75
Настриг вуне, kg	5	4	3,5	3
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње месо и месо-вуна				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	140	130	120	115
Телесна маса, kg	120	110	100	95
Настриг вуне, kg	7	6	5	4
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње месо				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	170	160	150	140
Телесна маса, kg	130	120	110	100
Настриг вуне, kg	8	7	6	5
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца смера производње млеко				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	200	170	150	130
Телесна маса, kg	130	120	110	100
Порекло	3	2	2	1
Расе оваца изражене плодности				
Оцена типа	5	4	3	3
Плодност, %	300	250	200	180
Телесна маса, (kg)	90	80	70	60
Порекло	3	2	2	1

На основу збира индексних поена за све особине код сваког појединачног грла, овнови се разврставају у класе: Е, Ia, I, II, III. Разврставање овнова у класе врши се према условима датим у табели 15а.

Табела 15а. Разврставање овнова у класе

Расе овнова комбинованог смера производње месо-млеко-вуна	
Класа	Индекс поени
Ia	≥170
I	151-169
II	91-150
III	≤ 90
Расе овнова смера производње месо и месо-вуна	
Класа	Индекс поени
Ia	≥170
I	151-169
II	91-150
III	≤90
Расе овнова смера производње - млеко	
Класа	Индекс поени
Ia	≥140
I	120-139
II	90-119
III	≤89
Расе овнова изражене плодности	
Класа	Индекс поени
Ia	≥140
I	120-139
II	90-119
III	≤89

Овнови се могу разврстати у Ia класу ако су старији од 3 године и имају завршен биолошки и тест (који показује да не преносе никакве наследне мане на потомство). Овнови се разврставају у E класу ако високо надмашују нормативе за Ia класу, имају оцену порекла 3 (односно три генерације познатих предака) и прогено су тестирани. Овнови млађи од три године могу бити разврстани највише у I класу.

Разврставање младих грла овнова који још увек немају производњу, код прве оцене у узрасту од 8 до 12 месеци, врши се према следећој табели:

Табела 15б. Разврставање младих овнова у класе

Расе овнова комбинованог смера производње месо-млеко-вуна	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе овнова смера производње месо и месо-вуна	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе овнова смера производње - млеко	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30
Расе овнова изражене плодности	
Класа	Индекс поени
I	≥ 60
II	31-60
III	≤ 30

Приплодни подмладак се разврстава у I, II и III класу, на основу порекла и оцене типа:

III класа - јасно видљиве екстеријерне мане и/или деформитети и/или недовољно изражене спољашње расне карактеристике без обзира на порекло;

II класа - јасно изражене спољашње расне карактеристике; без екстеријерних мана/деформитета, најмање две познате генерације у пореклу;

I класа - јасно изражене спољашње расне карактеристике; складна грађа тела без мана/деформитета; грла изнад просека стада, најмање две познате генерације у пореклу.